

JOB

11-17

Job verzet zich tegen de beschuldigingen van zijn vrienden en blijft ondanks zijn lijden op God vertrouwen.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/job/11-17

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	De gespreksronden en Sofars houding	3 min	4
2	Sofar beschuldigt Job van spot	2 min	5
3	Volgens Sofar verdient Job erger	2 min	6
4	Gods wijsheid en de dwaasheid van mensen	2 min	8
5	Sofars oproep tot bekering	2 min	9
6	Job hekelt de wijsheid van zijn vrienden	2 min	10
7	Gods macht over de schepping en de volken	3 min	12
8	Jobs vrienden als waardeloze heelmeeesters	2 min	14
9	God verdedigen met leugens	4 min	15
10	Op God vertrouwen, ook als Hij Job doodt	4 min	17
11	Job vraagt God om antwoord en bewijs	4 min	20
12	Het korte mensenleven en de dood	4 min	22
13	Jobs hoop op leven en herstel	4 min	25
14	Elifaz verwijt Job gebrek aan ontzag	3 min	27

15	Elifaz over de onreinheid van de mens	2 min	29
16	Elifaz ziet Jobs lot als straf voor zonde	5 min	31
17	Job verlangt naar troost en medeleven	2 min	34
18	Jobs vernedering door zijn tegenstanders	3 min	35
19	Job ervaart Gods optreden als een aanval	2 min	37
20	Jobs bloed roept om gerechtigheid	2 min	38
21	Jobs spotters en zijn uitzicht op het graf	3 min	40
22	Luisteren naar lijdenden en God zoeken	3 min	42
23	Theologische overtuigingen opnieuw toetsen	3 min	43
	Om verder te lezen		45

1

De gespreksronden en Sofars houding

We komen nu bij de toespraak van Sofar. Ik heb in de inleiding gezegd dat er drie gespreksronden zijn. Eerst is er Elifaz, en dan Jobs antwoord aan Elifaz. Dan is er Bildad en Jobs antwoord aan Bildad. Daarna is er Sofar en Jobs antwoord aan Sofar. Dat is één volledige ronde. Alle drie de mannen spreken in die volgorde. Daarna zullen ze alle drie opnieuw in dezelfde volgorde spreken. Dat wordt de tweede ronde. Elifaz zal spreken, gevolgd door Job. Bildad zal spreken, gevolgd door Job. Sofar zal spreken, gevolgd door Job.

Er is ook een derde ronde, maar die is niet volledig. Die begint op dezelfde manier. De derde ronde begint opnieuw met Elifaz, waarschijnlijk de oudste van de drie, die altijd als eerste spreekt. Daarna volgt Job, en dan Bildad. Maar in de derde ronde valt Bildad stil. Bildad spreekt maar een paar verzen uit, die toch al nergens op slaan, en dan is hij klaar. Vervolgens antwoordt Job hem, en Sofar komt helemaal niet meer aan het woord. Sofar geeft zich vermoedelijk gewonnen, of erkent in elk geval dat hij gefrustreerd is, en daarom horen we niets meer van hem.

Maar we komen nu bij het laatste deel van de eerste ronde. We hebben nog maar twee van de vrienden gehoord. Nu krijgen we de derde, en naar mijn mening is Sofar de onbeschoftste van de drie. Dat komt misschien doordat hij mogelijk de jongste van de drie is. Het zijn allemaal oudere mannen, zoals ze zelf aangeven, en Elihu zegt later ook dat het allemaal oudere mannen zijn. Maar aangezien hij de derde spreker van de drie is, is hij misschien de jongste en ook de brutaalste. Misschien is hij ook ongeduldiger dan de anderen, omdat hij al die tijd naar Jobs antwoorden heeft moeten zitten luisteren.

Persoonlijk vind ik niet dat Jobs antwoorden hem boos hadden moeten maken. Hij had Jobs antwoorden serieus moeten nemen. Die man spreekt vanuit zijn diepe ellende. Hij gebruikt overdrijvingen. Hij zegt:

Ik ben gewoon even stoom aan het afblazen.

Maar waar het natuurlijk vooral om gaat, is dat Job het er niet echt mee eens is dat zijn situatie past bij de theologie van deze mannen. Dit is de grote kwestie in het boek Job: wat doe je wanneer goede theologische principes, of wat altijd als goede theologische principes is beschouwd, niet overeenkomen met de werkelijkheid?

Jobs ervaring is werkelijkheid. De theorieën van deze mannen zijn theorie. Het is een goede theorie, maar die is duidelijk niet overal op toepasbaar. Dat is iets wat ze nog niet hadden erkend en waarschijnlijk zelfs nooit hadden overwogen.

2

Sofar beschuldigt Job van spot

Hoofdstuk 11:

Toen antwoordde Zofar, de Naämathiet, en zei: Moet de veelheid van woorden niet beantwoord worden, en heeft een man die veel praat, daarmee ook gelijk?

JOB 11:1-2

Hij bedoelt Jobs lange toespraken.

Zou je holle praat mensen tot zwijgen kunnen brengen, en zou jij spotten zonder dat iemand je beschaamd maakt?

JOB 11:3

Nu zegt hij dat Job spot. Daardoor denken sommige uitleggers dat sommige dingen die Job in zijn toespraak zei misschien sarcastisch waren. Job zegt in zijn vorige toespraak immers een aantal dingen die overeenkomen met wat zijn vriend zei. Als hij die op een sarcastische toon had gezegd, alsof hij hen bespote om hun simplistische antwoorden, zou dat kunnen verklaren waarom Sofar zegt dat hij spot en antwoord moet krijgen. Dat zou misschien verklaren waarom Sofar geïrriteerd is.

Aan de andere kant is er geen reden om aan te nemen dat Job sarcastisch was, want hij wist zelf ook dat alles wat hij zei waar was. Als Sofar zegt dat Job spotte, schrijft hij Job dus mogelijk een houding toe die Job niet had. Hij verzette zich, hij weerlegde hun uitspraken, hij was het niet eens met hun opvattingen, maar hij bespote hen niet noodzakelijkerwijs. Tenzij hij dat wel deed. We weten niet zeker of hij dat deed, omdat we hier zijn stem niet kunnen horen. Maar het is mogelijk dat hij niet eens spotte of sarcastisch was. Misschien denken deze raadgevers dat hij eigenlijk de wijsheid bespot, de orthodoxie bespot, door die eenvoudigweg niet te aanvaarden.

Later draait Job het om, in hoofdstuk 12, vers 4, en zegt:

Ik ben iemand, belachelijk voor zijn vriend, maar roepend tot God, Die hem verhoren zal; de rechtvaardige en oprechte wordt belachelijk gemaakt.

JOB 12:4

Ik bespot niemand, maar ik word bespot, en nog wel door mijn vrienden.

3

Volgens Sofar verdient Job erger

Hoe dan ook, Sofar reageert als volgt. Hij zegt in 11:4:

Want je hebt gezegd: Mijn inzicht is zuiver, en ik ben rein in Uw ogen. Maar och, sprak God Zelf maar, en opende Hij Zijn lippen maar tegen je. Maakte Hij jou de verborgenheden van de wijsheid maar bekend, want de wijsheid is nog dubbel zo groot! Weet dat God terwille van jou veel van je ongerechtigheid vergeet.

JOB 11:4-6

In een bepaalde context zou deze uitspraak waar kunnen lijken. Misschien geldt die voor iedereen, want we zijn werkelijk allemaal zondaars en we verdienen allemaal straf voor onze zonden. De meesten van ons krijgen niet zoveel straf als we waarschijnlijk verdienen. De meesten van ons hebben, als je al wat langer leeft, waarschijnlijk de gevolgen ondervonden van dingen die je verkeerd hebt gedaan. Maar waarschijnlijk heb je in je leven meer dingen verkeerd gedaan dan waarvoor je daadwerkelijk specifiek hebt geleden.

Dus als je al iemands zonden bij elkaar zou optellen, en ook alles wat die persoon heeft geleden, is het misschien waar dat veel mensen meer lijden verdienen dan ze hebben meegemaakt. Ze hebben misschien wel enig lijden meegemaakt, maar ze verdienen meer dan dat. Hij zegt dat God je eigenlijk barmhartigheid heeft bewezen door je al deze verschrikkelijke beproevingen te geven, omdat je veel erger verdient.

Dat is niet erg meelevend om te zeggen, want om te beginnen hebben Jobs vrienden zijn lijden niet zelf meegemaakt. Zofar heeft dit niet meegemaakt, en Elifaz en Bildad ook niet. En dus zeggen ze tegen Job: 'Je krijgt wat je verdient. En je verdient zelfs nog erger dan wat je krijgt.' Maar hoe zit het dan met jullie, Zofar? Verdienen jullie minder dan dit? Jullie krijgen dat niet te verduren. Zeggen jullie dat ik zoveel slechter ben dan jullie? En dat is natuurlijk wat Zofar zegt. Hij zegt: 'Jij bent slechter dan wij, want je krijgt minder dan je toekomt. Als wij zo slecht waren als jij, zouden wij die dingen ook meemaken, maar dat zijn we niet. Jij wel.'

4

Gods wijsheid en de dwaasheid van mensen

Kun jij vinden wat God onderzoekt? Kun jij de volmaaktheid van de Almachtige doorgronden? Zij is hoger dan de hemel, wat kun jij daar doen? Zij is dieper dan de hel, wat kun jij daarvan weten? Haar reikwijdte is langer dan de aarde, en breder dan de zee. Als Hij voorbijgaat en iemand laat opsluiten of bij Zich roept, wie zal Hem daarvan afhouden? Want Híj kent de valsaards en Hij ziet het onrecht; zou Hij er dan niet op letten? Dan zou een verstandeloos mens verstandig worden, en het veulen van een wilde ezel als mens geboren worden.

JOB 11:7-12

Dit klinkt voor mij alsof hij een of ander spreekwoord aanhaalt. Een ezelsveulen zal natuurlijk niet als mens geboren worden, en dus is het zoiets als zeggen: ‘Wanneer de hel dichtvriest.’ Wij zouden zeggen dat iets zal gebeuren wanneer de hel dichtvriest, waarmee we bedoelen dat het nooit zal gebeuren. En hij zegt dat wanneer een ezelsveulen als mens geboren wordt, een leeghoofd wijs zal worden.

Waarschijnlijk haalt Zofar een of ander bekend spreekwoord aan. En dat spreekwoord houdt waarschijnlijk in dat alle mensen leeghoofden zijn, omdat ze nu eenmaal maar mensen zijn, en daarom niet kunnen verwachten wijs te zijn. Al zou het ook gewoon een uitspraak over bijzonder dwaze mensen kunnen zijn. Mensen die niet wijs zijn, zullen nooit wijs worden. En als dat zo is, zegt hij dat Job niet tot de wijzen behoort. Wijsheid in Jobs betogen verwachten zou dan net zo ongerijmd zijn als verwachten dat er uit een ezel een mens geboren wordt.

5

Sofars oproep tot bekering

Als jij je hart bereid hebt, spreid dan je handen naar Hem uit. Als er onrecht in je hand is, doe dat ver weg; en laat er geen onrecht in je tenten wonen. Ja, dan kun je je gezicht opheffen uit alle ellende, dan zul je vast staan en niet bevreesd zijn. Voorzeker, jij zult de moeite vergeten, je zult er net zomin aan denken als aan water dat langsgestroomd is. Helderder dan de middag zon zal je leven opgaan; wat donker is, zal als de morgen zijn. Je zult vertrouwen, omdat er hoop is; je zult rondspeuren, maar je kunt onbezorgd gaan liggen. Je zult neerliggen en niemand zal je schrik aanjagen; velen zullen trachten je gunstig te stemmen. Maar de ogen van de goddelozen zullen bezwijken, voor hen is de mogelijkheid tot ontvluchten verloren. Het uitblazen van de ziel is hun enige hoop.

JOB 11:13-20

Hier staat eigenlijk niets nieuws, behalve misschien dat hij stilliger is dan de anderen. Want de anderen beriepen zich tenminste op iets buiten hun eigen mening. Ze beriepen zich tenminste ergens op. Elifaz beriep zich op wat hij in het leven had waargenomen, en ook op wat een geest tegen hem had gezegd. Bildad had zich beroepen op de mensen van vroeger en hun wijsheid en overlevering. Zowel Elifaz als Bildad was tenminste zo beleefd om niet te zeggen: 'Ik weet meer dan jij, Job.' Maar ze zeiden: 'De ervaring heeft uitgewezen', of: 'De overlevering en de mensen van vroeger hebben dit altijd gezegd.' En op grond van die bronnen bevestigden ze wat ze zeggen.

Zofar beroept zich op geen enkel gezag behalve zijn eigen mening. En hij suggereert dat Job gewoon een leeghoofd is, omdat hij het niet eens is met de mening van Zofar en de anderen. En dus antwoordde Job en zei hij in hoofdstuk 12:

6

Job hekelt de wijsheid van zijn vrienden

Werkelijk waar, jullie zijn het volk met wie de wijsheid zal sterven!

JOB 12:2

Hier is hij echt sarcastisch geweest.

Ik heb ook een hart net als jullie, ik zwicht niet voor jullie; wie weet zulke dingen niet?

JOB 12:3

In zekere zin drijft hij de spot met hen, want hij zegt: ‘Alles wat jullie zeggen, weet iedereen. Jullie zouden toch inzicht moeten hebben. Wie weet deze dingen nou niet? Denken jullie dat ik zo dom ben, zoveel minder dan jullie, dat ik die overduidelijke dingen die jullie zeggen niet weet? Dit geloven wij allemaal. Waarom vertellen jullie me niet eens iets wat ik niet weet?’

Ik ben iemand, belachelijk voor zijn vriend, maar roepend tot God, Die hem verhoren zal; de rechtvaardige en oprechte wordt belachelijk gemaakt.

JOB 12:4

Het volgende vers zegt:

Wie verdrukt wordt, verdient verachting, is de gedachte van de zorgeloze; hij staat op het punt met zijn voet te struikelen.

JOB 12:5

De Engelse vertaling die ik hier gebruik, heeft 'lamp', maar dat is eigenlijk een vreemde vertaling. Het Hebreeuwse woord zou iets als 'rampspoed' of 'onheil' moeten zijn, of iets dergelijks. Ik weet niet waarom hetzelfde Hebreeuwse woord hier als 'een lamp' vertaald zou worden, maar in wezen betekent het 'rampspoed' of 'onheil'. Laten we 'rampspoed' nemen.

De tenten van de verwoesters hebben rust; wie God tergen, zijn volkomen veilig door wat God met Zijn hand toebedeelt.

JOB 12:6

Wanneer hij nu zegt:

Wie het goed heeft, kijkt neer op andermans ellende, dan zegt hij dat iemand die het goed heeft, die nooit een ramp heeft meegemaakt, er licht over denkt wanneer hij die bij iemand anders tegenkomt. Het woord 'veracht' betekent dat je ergens licht over denkt, dat je er niet veel gewicht aan toekent. Iemand die nooit geleden heeft, kan gemakkelijk luchtig doen over het lijden van een ander. Hij kan zich er niet in verplaatsen, kan niet meevoelen. En dat is wat hij zegt. Jullie kunnen zo luchtig, zo filosofisch, zo abstract praten over rampspoed en wat rampspoed veroorzaakt, enzovoort, maar jullie zijn... jullie hebben het nooit meegemaakt. Jullie hebben het goed. Jullie hebben niets van dit alles ervaren. Jullie spreken dus niet echt vanuit het soort ervaring dat je nodig zou hebben om wijs en meelevend te kunnen spreken. Hij zegt:

7

Gods macht over de schepping en de volken

Maar vraag toch de dieren, en zij zullen je onderwijzen, de vogels in de lucht, en zij zullen het je bekendmaken. Of spreek tot de aarde, en zij zal je onderwijzen, de vissen in de zee zullen het je vertellen. Wie weet van al deze dingen niet, dat de hand van de HEERE dit doet? In Zijn hand is de ziel van alles wat leeft, en de geest van al het menselijk vlees. Beproeft het oor de woorden niet, zoals het gehemelte voedsel proeft? Is bij de oudsten de wijsheid, en bij de lengte van dagen het inzicht?

JOB 12:7-12

Op sommige dingen hiervan ga ik geen commentaar geven, deels omdat sommige precieze verbanden moeilijk te volgen zijn.

Bij Hem is wijsheid en macht; Hij heeft raad en inzicht. Zie, Hij breekt af, en het wordt niet herbouwd; Hij sluit iemand op, en er wordt niet opengedaan. Zie, Hij houdt de wateren tegen, en zij vallen droog; Hij laat ze gaan, en zij keren de aarde om. Bij Hem is kracht en wijsheid; van Hem is degene die dwaalt, en degene die doet dwalen. Hij voert raadsheren berooid weg, en rechters maakt Hij waanzinnig. De vermaning van koningen maakt Hij ongedaan, en Hij bindt een gordel om hun middel. Hij voert priesters berooid weg, en machthebbers stort Hij in het verderf. Hij snoert betrouwbare mensen de mond, en het inzicht van oude mensen neemt Hij weg. Hij giet verachting uit over edelen, en de gordel van machtigen maakt Hij los. Hij openbaart het diepste van de duisternis, en de schaduw van de dood brengt Hij in het licht. Hij maakt volken groot, en doet ze ondergaan; Hij spreidt volken uit, en leidt ze. Hij neemt het hart van de hoofden van een volk op aarde weg, en doet hen ronddwalen in een woestenij, waar geen weg is. Zij tasten rond in de duisternis, waar geen licht is; Hij doet hen ronddwalen als een dronkaard.

JOB 12:13-25

Nogmaals, dit zijn eenvoudigweg bevestigingen van Gods soevereiniteit. Hij heeft de macht. Hij doet wat Hij wil met volken, met koningen, met trouwens ook de wereld. Wat het water betreft: Hij kan het tegenhouden, en dan is er geen water voor de mensen. Hij kan het water laten komen en de hele aarde overstromen. Misschien verwijst hij zelfs naar de zondvloed in de dagen van Noach. Het is niet duidelijk of hij dat doet. Dat staat in vers 15. Hij spreekt nogal in algemene termen. Hij zou het zelfs over plaatselijke overstromingen kunnen hebben.

In dit geval weten we niet of hij het over de zondvloed van Noach heeft. Maar hij verwijst wel naar het feit dat God de macht heeft om water tegen te houden. Dat doet God van tijd tot tijd wanneer er droogte is. En Hij kan het laten komen en de aarde of het land overspoelen. Dat zou een overstroming zijn. Of hij nu denkt aan de grote vloed in de dagen van Noach of gewoon aan het algemene feit dat er plaatselijke overstromingen zijn, hij ziet God als Degene Die die dingen beheerst. God beheerst dingen waar de mens geen enkele macht over kan hebben.

8

Jobs vrienden als waardeloze heelmeeesters

Hoofdstuk 13:

Zie, mijn oog heeft alles gezien, mijn oor heeft het gehoord en begrepen.

JOB 13:1

Met andere woorden, jullie vertellen me niets wat jullie gezien hebben en ik niet. Ik heb het ook gezien. Ik loop al net zo lang in deze wereld rond als jullie.

Zoals jullie het weten, weet ik het ook; ik zwicht niet voor jullie.

JOB 13:2

[Vertalersnoot: De Engelse vertaling die Gregg hier gebruikt, zegt: 'Ik ben niet minder dan jullie', waar de HSV 'ik zwicht niet voor jullie' heeft.]

Hij beweert nu niet dat hij boven hen staat, maar soms klinkt alleen al zeggen: ‘Ik ben niet minder dan jullie’, heel arrogant. Maar hij zegt alleen maar: ‘Jullie behandelen me alsof ik minder ben dan jullie, alsof ik de gewone dingen niet weet die iedereen weet, ook jullie. Ik weet die dingen echt wel. Jullie zijn echt niet zoveel slimmer dan ik.’

Maar ik zal tot de Almachtige spreken, en vind er behagen in mij voor God te verdedigen. Maar werkelijk, jullie dekken alles toe met leugens; jullie zijn allemaal heelmeesters van niets.

JOB 13:3-4

Ze zijn gekomen om te proberen te helpen, om raadgevers te zijn, een soort artsen voor de geestelijke gezondheid of artsen voor het gevoelsleven. Maar ze zijn waardeloos, omdat ze dingen verzinnen. Ze verzinnen hun filosofie. Nou ja, ze hebben die niet alleen zelf verzonnen. Andere mensen hebben die ook verzonnen. Ze geven de gangbare filosofie door, maar jullie luisteren niet naar de patiënt. Jullie onderzoeken de patiënt niet echt. Jullie stellen gewoon een diagnose zonder enig onderzoek naar de feiten. Dus jullie zijn waardeloze artsen.

9

God verdedigen met leugens

Och, zwegen jullie maar helemaal! Dat zou jullie tot wijsheid zijn. Luister toch naar mijn verdediging, en sla acht op het verweer van mijn lippen. Zouden jullie tegen God onrecht spreken, en zouden jullie tegen Hem bedrog spreken?

JOB 13:5-7

Dat is eigenlijk zo ongeveer wat ze probeerden te doen: God in deze situatie verdedigen. Ze zeggen: ‘Job, óf jij zit fout, óf God zit fout. Want als God je straft, zou Hij daar verkeerd aan doen als je onschuldig bent. Je kunt dus niet onschuldig zijn. Óf jij zit fout, óf Hij.’ En natuurlijk, als dat de keuze is, moet je aan Gods kant uitkomen.

Ze hebben dus het gevoel dat ze namens God spreken. Ze verdedigen Gods gerechtigheid in deze situatie. Maar hij zegt dat ze bedrieglijk voor Hem spreken. Ze spreken goddeloos voor God.

[Vertalersnoot: In Job 13:7 heeft de Engelse vertaling die Gregg gebruikt ‘voor God’ en ‘voor Hem’, waar de HSV ‘tegen God’ en ‘tegen Hem’ heeft. Zijn uitleg gaat over spreken namens God.]

En het is beschamend dat mensen die verkeerde dingen zeggen, dat zo vaak in de Naam van God doen. Zoals die mensen die steeds in het nieuws komen en borden dragen waarop staat: ‘God haat flikkers.’ Ze spreken niet naar waarheid namens God. De Bijbel zegt niet dat God flikkers haat. Ze spreken alsof ze namens God spreken, maar ze spreken goddeloos en bedrieglijk, en het roept alleen maar minachting voor God op. Het zou beter zijn als ze gewoon zeiden: ‘Wij haten flikkers’, en God erbuiten lieten. Waarom zouden ze Zijn reputatie erbij betrekken? Als je niet echt weet wat God denkt, zwijg dan gewoon. Dat zou wijzer zijn, zegt hij.

Vers 8:

Trekken jullie partij voor Hem? Voeren jullie een rechtszaak voor God? Zou het goed zijn, als Hij jullie onderzoekt? Willen jullie Hem bedriegen, zoals men een sterveling bedriegt? Hij zal jullie zeker straffen als jullie in het geheim partijtrekken. Jaagt Zijn hoogheid jullie geen angst aan? Overvalt vrees voor Hem jullie niet? Wat jullie in herinnering brengen, zijn spreuken van as, jullie verweer is als een verweer van leem.

JOB 13:8-12

Met andere woorden, de dingen die jullie hebben gezegd, de argumenten die jullie hebben aangevoerd, en de spreuken en gemeenplaatsen die jullie hebben opgedreund, zijn leeg. Ze zijn niets waard. Ze zijn niet waar.

Zwijg toch tegenover mij, zodat ik zelf kan spreken, en laat maar over mij komen wat komt:

JOB 13:13

Hij zegt: 'Ik ga mijn hart luchten, en daarna zal ik de klappen wel opvangen.'

waarom ik mijn vlees tussen mijn tanden neem, en mijn leven in de waagschaal stel.

JOB 13:14

De uitdrukking 'mijn vlees tussen mijn tanden nemen', ik weet niet wat die eigenlijk betekent. Het lijkt een uitdrukking die vergelijkbaar is met zijn leven op het spel zetten, hoewel hij het misschien letterlijk bedoelt. Misschien bijt hij zichzelf echt. Misschien heeft hij zo'n erge jeuk dat hij zich niet alleen krabt, maar zichzelf ook bijt, zoals een hond doet als hij jeuk heeft. Hij is tot een behoorlijk ellendige toestand vervallen. Misschien gebruikt hij zelfs zijn tanden om de jeuk te proberen te verlichten, maar ik denk niet dat we het zo hoeven op te vatten. Ik denk dat de parallel erop wijst dat het zoiets betekent als 'mijn leven op het spel zetten', maar het is een oude uitdrukking die wij niet gebruiken.

10

Op God vertrouwen, ook als Hij Job doodt

Zie, al zou Hij mij doden, zou ik niet hopen? Maar toch zal ik mijn wegen voor Zijn aangezicht verdedigen. Ook zal Hij mij tot verlossing zijn; maar een huichelaar zal niet voor Zijn aangezicht komen.

JOB 13:15-16

Hij zegt: 'Ik begrijp niet wat Hij doet. Misschien zal Hij me zelfs doden. Het lijkt erop dat het die kant op gaat, en het lijkt erop dat Hij mijn vijand is, want zo behandelt Hij me. Maar ik heb nog steeds geen andere keus dan op Hem te hopen, op Hem te vertrouwen. Hij is de Enige op Wie ik kan hopen voor mijn behoud. Dat is mijn verhaal, en daar blijf ik bij. Ik zal op God vertrouwen, wat er in deze situatie ook gebeurt.'

Die ene regel op zichzelf:

Ook al doodt Hij me, ik blijf op Hem vertrouwen.

wordt vaak op zichzelf aangehaald, en volgens mij terecht. Sommige mensen vinden dat je die meer in de context moet bekijken en dat die niet betekent wat wij gewoonlijk zeggen. Maar ik denk dat die precies betekent wat die regel op zichzelf betekent. Namelijk dat we ons vertrouwen op God stellen, ongeacht hoe Zijn voorzienigheid in ons leven uitpakt.

Nogmaals, er zijn mensen bij wie de christelijke theologie op dat punt niet helemaal toereikend is. Want zij geloven dat op God vertrouwen betekent dat je erop vertrouwt dat Hij je gezond houdt. Je vertrouwt erop dat Hij ervoor zorgt dat er geen rampen komen. Je vertrouwt erop dat Hij goede dingen voor je doet, en dat is wat op God vertrouwen inhoudt. Als je genoeg geloof hebt, zullen je alleen maar goede dingen overkomen. Als je negatieve belijdenissen uitspreekt, bijvoorbeeld door te zeggen: 'Ik ben ziek', of: 'Ik ben arm', of: 'Er staat iets ergs te gebeuren', dan roep je het over jezelf af, en dat is verkeerd. Dat is geen geloof.

Maar geloof is niet erop vertrouwen dat God iets bepaalds voor me zal doen. Geloof is gewoon op God vertrouwen, vertrouwen op Wie God is, erop vertrouwen dat Hij een goede God is, een eerlijke God, een God Die niets verkeerd doet. Misschien zal Hij me doden, en zal ik niet eens weten waarom. Dat klopt, maar ik zal toch op Hem vertrouwen. Ik kan mijn mening over God niet veranderen, want God verandert niet, en Hij is rechtvaardig. Dat zal rechtvaardig zijn, ook als mijn omstandigheden een andere indruk wekken. Ik zal gewoon aan het geloof vasthouden.

In zekere zin hield hij koppig aan zijn geloof vast, tegen de schijn in, net zoals zijn vrienden dat deden. Zijn vrienden hadden dat geloof in die specifieke manier waarop de voorzienigheid werkt: dat God de goddelozen straft en de rechtvaardigen beloont met zegen. Zij zouden aan dat verhaal vasthouden, ook als het niet waar leek te zijn.

Job hield ook aan een verhaal vast, maar hij deed dat uit pure vastberadenheid om God te eren. ‘Hij kan me doden. Ik zal nog steeds aan mijn gerechtigheid vasthouden. Ik zal nog steeds zeggen dat ik dit niet verdiende, maar ik zal niettemin mijn vertrouwen op Hem blijven stellen. Hij zal dit op de een of andere manier oplossen, want Hij zal hoe dan ook mijn behoud zijn.’

Ik weet niet of Job verwachtte dat God hem te hulp zou komen zoals Hij dat aan het einde van het boek ook werkelijk deed, of dat hij dacht aan behoud na het graf. Als hij dacht aan behoud na het graf, dan deed hij dat zonder daar noodzakelijkerwijs een rechtstreekse openbaring over te hebben gehad. Hij dacht dan gewoon: ‘Als ik uitga van wat ik over God weet, moet er ergens een moment zijn waarop God de rekening vereffent en alles rechtzet. Als dat niet vóór het graf gebeurt, zal het ergens moeten gebeuren. Dan zal het op de een of andere manier na het graf moeten gebeuren.’ Dat kan gewoon een gevolgtrekking zijn geweest op grond van Gods karakter, in plaats van op grond van een openbaring over de opstanding. Hij leek wel degelijk in de opstanding te geloven, en hij geloofde dat God hem op een dag in het gelijk zou stellen. Dat zegt hij in vers 18.

11

Job vraagt God om antwoord en bewijs

[Vertalersnoot: De Engelse vertaling van Job 13:18 die Gregg gebruikt, zegt: ‘Ik weet dat ik in het gelijk gesteld zal worden.’ De HSV heeft hier: ‘ik weet dat ik rechtvaardig ben’.] Maar in vers 17 zegt hij:

Luister aandachtig naar mijn woorden, en laat mijn uiteenzetting in jullie oren komen. Zie toch, ik heb de rechtszaak uiteengezet; ik weet dat ik rechtvaardig ben. Wie is hij die een rechtszaak met mij voert? Als ik nu zweeg, zou ik de geest geven. Alleen, doe twee dingen niet met mij, dan zal ik mij niet voor Uw aangezicht verbergen.

JOB 13:17-20

Hij spreekt weer tegen God.

Doe Uw hand die op mij drukt, ver weg, en laat Uw bedreiging mij geen angst meer aanjagen. Roep dan, en ik zal antwoorden; of ik zal spreken, en antwoord mij.

JOB 13:21-22

Wat hij zegt, is: ‘Ik vraag twee dingen, God. Houd er allereerst mee op me zo te kwellen, zodat ik niet doodsbang voor U hoeft te zijn, en roep me dan. Of, als U wilt, kunt U gewoon reageren wanneer ik U roep.’ Hij zegt: ‘Ik wil het contact met U herstellen. U lijkt op de een of andere manier van mij vervreemd te zijn geraakt. Als U me roept, zal ik antwoorden. Tenminste, als U Uw hand wegneemt en ik weet dat U niet angstaanjagend bent. Zolang ik doodsbang voor U ben, zal ik U niet kunnen antwoorden. Maar als U Uw hand terugtrekt en ervoor zorgt dat ik U niet vrees, dan

kunt U roepen en zal ik antwoorden. Of anders, als U wilt, roep ik U. Laat Uw mensen mijn mensen bellen. Dan maken we een afspraak. Hoe dan ook, we komen weer bij elkaar om te praten.'

Hoeveel ongerechtigheden en zonden heb ik? Maak mij mijn overtreding en mijn zonde bekend.

JOB 13:23

Hij maakt heel duidelijk dat hij ervoor openstaat dat God hem laat zien dat hij gezondigd heeft. Maar God heeft hem niet laten zien dat hij dat heeft gedaan. En als God het hem niet laat zien, dan hebben zijn vrienden dat zeker ook niet gedaan. Het is niet genoeg dat de vrienden zeggen: 'Je moet wel gezondigd hebben.' Iemand moet met harde bewijzen komen, met meer dan het feit dat hij lijdt. Dat is geen hard bewijs dat hij gezondigd heeft, maar hij is bereid om God het hem te laten tonen als hij dat heeft gedaan.

Waarom verbergt U Uw aangezicht, en houdt U mij voor Uw vijand? Wilt U een weggewaaid blad schrik aanjagen, en wilt U droge stoppels achtervolgen?

JOB 13:24-25

Hij zegt: 'Ik ben niet belangrijker dan een blad of droog gras. Waarom zou U er energie in steken om me te vervolgen? Zo belangrijk ben ik niet eens.'

Want U schrijft bittere dingen tegen mij uit, en U rekent mij de ongerechtigheden van mijn jeugd toe.

JOB 13:26

Blijkbaar neemt hij dit aan, omdat hij zijn geweten heeft onderzocht en weet dat hij de laatste tijd niets verkeerd heeft gedaan. Maar er moet iets zijn wat hij heeft gedaan toen hij jonger was en waarvan hij nu de gevolgen ondervindt. Het is de enige verklaring die hij kan bedenken. Ook daarin heeft hij het mis, want uit wat de eerste twee hoofdstukken ons vertellen, weten we dat God hem niet straft voor iets wat hij

ooit heeft gedaan. Hij stelt hem alleen op de proef. Maar hij probeert erachter te komen: 'Als ik ergens voor gestraft word, moet het iets zijn wat ik heb gedaan toen ik jonger was, want ik weet dat ik de laatste tijd niets verkeerd heb gedaan.'

U legt mijn voeten in het blok, en let op al mijn paden; U maakt een teken in mijn voetzolen.

JOB 13:27

Hij zegt:

En dat bij iemand die veroudert als iets dat verrot, als een kledingstuk dat de motten opeten.

JOB 13:28

12

Het korte mensenleven en de dood

In hoofdstuk 14 gaat hij verder:

Een mens, uit een vrouw geboren, leeft maar kort en heeft veel zorgen. Hij komt op als een bloem en verwelkt. Hij verdwijnt als een schaduw en blijft niet bestaan.

JOB 14:1-2

Hij heeft het gewoon over dingen die maar kort leven. Een schaduw bestaat alleen overdag. Als de zon ondergaat, is de schaduw weg. Hij blijft niet bestaan. Bloemen blijven maar kort, dan verwelken ze. Zo is de mens ook: hij leeft maar kort.

Ja, voor zo iemand doet U Uw ogen open, en U brengt mij met U in het gericht. Wie zal een reine geven uit een onreine? Niet één.

JOB 14:3-4

Ik weet niet zeker wat dat betekent, behalve dat hij zegt: ‘God, als U volmaaktheid verwacht, hoe kan die dan uit een onvolmaakte bron voortkomen?’ Een mens is onvolmaakt. En als U verwacht dat er iets volkomen reins voortkomt uit een mens die niet volkomen rein is, dan vraagt U te veel.

Als zijn dagen vastgesteld zijn, het getal van zijn maanden bij U bekend is, en U zijn grenzen bepaald hebt, die hij niet kan overschrijden, wend Uw blik dan van hem af, zodat hij rust heeft en als een dagloner van zijn dag geniet. Want voor een boom is er, als hij omgehakt wordt, nog hoop dat hij zich weer vernieuwt, en zijn jonge loten niet ophouden uit te lopen.

JOB 14:5-7

Nu gaat hij dat tegenover zijn eigen situatie stellen. Hij zegt dat een boom, als die wordt omgehakt, weer kan uitlopen. Maar hij gaat verder zeggen: ‘Maar ik zal niet opnieuw uitlopen. Ik ben voorgoed omgehakt.’ Hij zegt:

Want voor een boom is er, als hij omgehakt wordt, nog hoop dat hij zich weer vernieuwt, en zijn jonge loten niet ophouden uit te lopen. Al wordt zijn wortel in de aarde oud, en sterft zijn stronk in het stof, bij het ruiken van water zal hij weer uitlopen, en maakt hij weer een twijg, zoals een plant. Maar een man sterft en is krachteloos; als een mens de geest geeft, waar is hij dan?

JOB 14:7-10

Een boom kan dus bijna leven na de dood hebben, en je kunt dat zien. Er zijn stronken, en bij sommige daarvan zullen er uiteindelijk waarschijnlijk wat scheuten rondom opkomen: waarschijnlijk eerder nakomelingen ervan dan hun eigen takken. Maar je ziet het wel gebeuren. Een boom die helemaal dood lijkt te zijn, kan onder de juiste

omstandigheden weer nieuw leven voortbrengen. Maar hij zegt dat het bij de mens niet zo is. Als een mens dood is, is hij dood. Hij blaast zijn laatste adem uit. Hij is weg. Waar is hij?

Het water loopt weg uit een meer, en een rivier verzandt en valt droog. Zo gaat een mens liggen, en hij staat niet meer op. Totdat de hemel er niet meer is, zullen zij niet ontwaken of opgewekt worden uit hun slaap.

JOB 14:11-12

We moeten dit niet opvatten als een leerstellige openbaring, want veel dingen die Job zegt, zijn louter speculatie. Maar hierin heeft hij toevallig gelijk: de doden zullen niet opstaan voordat de hemelen er niet meer zijn. Dat gebeurt op de laatste dag. Jezus zei:

En dit is de wil van de Vader, Die Mij gezonden heeft, dat Ik van alles wat Hij Mij gegeven heeft, niets verloren laat gaan, maar het doe opstaan op de laatste dag. En dit is de wil van Hem Die Mij gezonden heeft, dat ieder die de Zoon ziet en in Hem gelooft, eeuwig leven heeft, en Ik zal hem doen opstaan op de laatste dag.

JOHANNES 6:39-40

Dat is ook de dag waarop de hemelen zullen vergaan en de aarde zal smelten enzovoort. En de aarde zal verbranden, en er zullen een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zijn.

Hier heeft hij dus inderdaad gelijk, maar het is min of meer toevallig dat hij gelijk heeft. Hij zegt een heleboel dingen, waarvan sommige kloppen en andere minder. Maar dit is toevallig raak.

13

Jobs hoop op leven en herstel

Och, verstopte U mij maar in het graf, verborg U mij maar totdat Uw toorn zich afkeert; stelde U maar een grens voor mij vast en dacht U maar aan mij! Als een man gestorven is, zal hij dan weer levend worden? Dan zou ik alle dagen van mijn strijd hopen, totdat er voor mij verandering zou komen.

JOB 14:13-14

Dit is een retorische vraag, alsof het verwachte antwoord nee is. Als een mens sterft, zal hij niet weer leven. Niet zoals een boom. Een boom wordt omgehakt, maar zou weer tot leven kunnen komen. Maar een mens, nee. Hij heeft in vers 10 al gezegd dat dat niet gebeurt. Hij blaast zijn laatste adem uit; hij is weg. Hij verdwijnt zoals water uit de zee.

Dus zegt hij:

Al die dagen dat ik zo moet zwoegen, blijf ik wachten tot er voor mij iets verandert.

Misschien speculeert hij hier opnieuw dat er toch een mogelijkheid is dat een mens weer leeft. Eerder lijkt hij dat te ontkennen, maar hij schommelt tussen verschillende gedachten. Hij denkt tenslotte alleen maar hardop. Hij uit gewoon de gedachten die bij hem opkomen. Eerst lijkt hij te zeggen dat bomen die sterven weer tot leven kunnen komen, maar mensen niet. Maar hoe langer hij erover praat: 'Nou, zou een mens misschien toch weer kunnen terugkomen? Misschien is dat toch logisch. Misschien verklaart dat toch bepaalde dingen. Misschien zou God daardoor rechtvaardig zijn, ook als de huidige omstandigheden van de mens op aarde niet bepaald rechtvaardig zijn. Want God, de Rechter, kan in een ander leven dingen rechtzetten.' Met die gedachte lijkt hij te spelen.

Hij zegt:

U zou roepen, en ik zou U antwoorden, U zou verlangen naar het werk van Uw handen.

JOB 14:15

Daarmee bedoelt hij zichzelf. Eerder noemt hij zichzelf het werk van Gods handen.

Maar nu telt U mijn voetstappen; U bewaart mij niet vanwege mijn zonde. Mijn overtreding is in een buidel verzegeld, en U houdt mijn ongerechtigheid bijeen.

JOB 14:16-17

Ik weet niet goed wat hij daar denkt. Wanneer hij zegt:

Ik blijf wachten tot er voor mij iets verandert, en U zult me roepen en ik zal U antwoorden, is het mogelijk dat hij de verandering bedoelt die bij de opstanding komt. Maar op dit punt heeft hij nog niet echt bevestigd dat hij in de opstanding gelooft. Later doet hij een stelligere uitspraak, die gewoonlijk zo wordt uitgelegd dat hij wel in de opstanding gelooft, of daar in de loop van dit mijmeren tenminste in gaat geloven.

Maar de woorden

Als een man gestorven is, zal hij dan weer levend worden? Dan zou ik alle dagen van mijn strijd hopen, totdat er voor mij verandering zou komen.

JOB 14:14

zouden ook gewoon kunnen betekenen: wanneer er voor mij iets verandert. Wanneer ik beter word, wanneer ik weer tot welvaart kom, wanneer het beter gaat. Daar zal ik gewoon op moeten wachten, want ik kan het niet zelf laten gebeuren. Dan zullen U en ik weer bij elkaar zijn, God. We zullen weer praten. U zult roepen en ik zal U antwoorden.

Vers 18:

Zeker, een berg die valt, vergaat, en een rots wordt van zijn plaats gehaald. Water vermaalt stenen, het stof van de aarde overdekt het gewas, dat vanzelf opkomt; zo doet U de hoop van de sterveling vergaan. U overweldigt hem voor altijd, en hij gaat heen; U verandert zijn gezicht en stuurt hem weg. Zijn kinderen krijgen aanzien en hij weet het niet; of zij worden veracht, en hij let niet op hen. Maar zijn vlees aan hem lijdt pijn; en zijn ziel binnen in hem rouwt.

JOB 14:18-22

14

Elifaz verwijt Job gebrek aan ontzag

En dan spreekt Elifaz weer. Dit is zijn tweede keer, het begin van de tweede ronde.

Toen antwoordde Elifaz, de Temaniet, en zei: Zal een wijze antwoorden met wetenschap die als wind is? Zal hij zijn buik vullen met oostenwind? Bestraft hij met woorden die nutteloos zijn, en met uitspraken waarvan hij geen voordeel heeft? Ja, jý doet de vreze Gods teniet, en neemt het gebed voor het aangezicht van God weg.

JOB 15:1-4

Hij zegt eigenlijk: je zegt dingen over God die niet verstandig zijn om te zeggen. En wat Job doet, is dingen over God zeggen die... Trouwens, wanneer God werkelijk verschijnt en Job God ziet, praat hij niet op die manier tegen God. En niemand zou dat doen. Niemand die God van aangezicht tot aangezicht ziet, zou zulke overmoedige

dingen zeggen als hij nu zegt. Maar hij zegt het soort dingen dat mensen soms zeggen wanneer ze God niet zien, wanneer ze God willen zien en zich voorstellen dat er met God over deze dingen te praten valt.

En Elifaz heeft in zekere zin gelijk dat hij zijn ontzag van zich afwerpt. Hij zegt in vers 5:

Want je eigen mond geeft je ongerechtigheid te kennen, je hebt de tong van de sluwen gekozen. Je eigen mond verklaart je schuldig, en niet ik; je lippen getuigen tegen je.

JOB 15:5-6

Hij zegt:

Ben jij de eerste mens die geboren werd? Ben jij vóór de heuvels voortgebracht? Heb jij geluisterd in de verborgen raad van God? En heb jij de wijsheid naar je toe getrokken? Wat weet jij dat wij niet weten? Wat begrijp jij dat bij ons ontbreekt? Onder ons is ook een grijsaard en een stokoude, ouder van dagen dan jouw vader.

JOB 15:7-10

Dus sommigen van deze mannen waren, denk ik, ouder dan Jobs vader. Je zou kunnen denken dat Job op dat moment nog een vrij jonge man was, vooral als hij hierna nog 140 jaar leefde. Misschien was hij ergens in de dertig of veertig. Als deze mannen zeventig of tachtig waren, dan konden ze best ouder zijn dan zijn vader.

Maar let erop dat deze wijze mannen het niet prettig vinden als iemand suggereert dat ze minder weten dan een ander. Toen ze deden alsof Job niet zoveel wist als zij, maakte hij bezwaar:

Ik heb ook een hart net als jullie, ik zwicht niet voor jullie; wie weet zulke dingen niet?

JOB 12:3

En nu zeggen ze op hun beurt: ‘Wat, denk je dat je meer weet dan wij?’ Het ego begint een beetje mee te spelen in deze discussie. Het is niet helemaal een objectieve uitwisseling waarin ze de argumenten overwegen. Hun ego's gaan hier meespelen. ‘Wat, denk je dat je meer begrijpt dan wij?’

In vers 11:

15

Elifaz over de onreinheid van de mens

Zijn de vertroosting van God te klein voor je, of woorden in zachtheid met je gesproken? Waarom voert je hart je zo mee, en waarom flikkeren je ogen, dat je je geest tegen God keert en zulke woorden uit je mond laat gaan?

JOB 15:11-13

Nu is deze kritiek in zekere zin terecht, hoewel God Jobs bittere uitingen gemakkelijker door de vingers lijkt te zien dan zijn vrienden. Het is zeker waar dat Jobs geest zich tegen God lijkt te keren. Natuurlijk keert hij zich niet werkelijk tegen

God. Hij uit alleen zijn frustratie en boosheid en verwarring over wat God doet. Hij zegt niet werkelijk dat God onrechtvaardig is. Hij zegt alleen: 'God, laat me zien waarom het rechtvaardig is. Vertel me waarom ik dit verdien.'

Wat is de sterveling dat hij zuiver zou zijn, en dat hij, geboren uit een vrouw, rechtvaardig zou zijn? Zie, zelfs op Zijn heiligen vertrouwt Hij niet, en zelfs de hemel is niet zuiver in Zijn ogen. Hoeveel te meer is dan een man afschuwelijk en verdorven die het onrecht indrinkt als water!

JOB 15:14-16

Ik denk dat Elifaz waarschijnlijk de eerste leraar van de totale verdorvenheid was, het idee dat de mens van nature zo slecht is als maar mogelijk is. Hij is iets verfoeilijks en smerigs. Hij drinkt ongerechtigheid als water. Dat is geen juiste beschrijving van Job, en de Bijbel zegt niet dat het een juiste beschrijving van ieder mens is. Dat is wat Elifaz van ieder mens aanneemt. En hij vindt Job natuurlijk arrogant omdat die suggereert dat hij niet in die categorie valt.

Elifaz zegt:

Ik zal het je te kennen geven, luister naar mij; wat ik gezien heb, zal ik vertellen, wat de wijzen bekendgemaakt hebben, en wat men voor hun vaders niet verborgen heeft. Aan hen alleen was het land gegeven, en geen vreemde ging door hun midden.

JOB 15:17-19

Blijkbaar beroept hij zich hier op de ouderdom van de wijsheid die hij doorgeeft. Onze vaders wisten dit. Ik bedoel niet alleen onze vaders uit het recente verleden, maar degenen die heel lang geleden leefden, toen ze alleen in dit land woonden en er nog geen andere volken doorheen waren getrokken. Zoals de eersten die zich in dit gebied vestigden, de vroegste mensen na de zondvloed. Daar doelt hij ongetwijfeld op.

16

Elifaz ziet Jobs lot als straf voor zonde

Alle dagen doet de goddeloze zichzelf verdriet aan; en voor de geweldpleger is een klein aantal jaren weggelegd.

JOB 15:20

Nu is dit niet waar. Hij poneert dezelfde stelling die ze al eerder hebben geponeerd, maar nu begint hij er een beetje in door te slaan. [Vertalersnoot: De Engelse vertaling van Job 15:20 die Gregg gebruikt, spreekt van een goddeloze die ‘al zijn dagen kronkelt van de pijn’. De HSV zegt: ‘Alle dagen doet de goddeloze zichzelf verdriet aan’.]

Het is niet werkelijk waar dat een goddeloos mens al zijn dagen kronkelt van de pijn. Het zou mooi zijn als alleen goddeloze mensen al hun dagen kronkelden van de pijn. Job kronkelt van de pijn, en hij is geen goddeloos mens. Maar waar het hier om gaat, is dat hij eigenlijk zegt: ‘Wat jij doormaakt, Job, is wat God goddeloze mensen aandoet, geen goede mensen.’

Dit hele hoofdstuk door zal hij Job een huichelaar noemen en zelfs suggereren dat Job op een bepaald moment bij omkoping betrokken was. Blijkbaar nam hij steekpenningen aan, want Job lijkt een man met macht en invloed te zijn geweest en nam misschien steekpenningen aan. Dat wordt in vers 34 gesuggereerd. Dus in dit gedeelte, de rest van deze toespraak, gaat hij eigenlijk beschrijven wat goddeloze mensen overkomt. En daarmee suggereert hij: ‘Job, aangezien deze dingen jou overkomen, vertelt dat ons, denk ik, wat voor man je bent.’

Het geluid van angstaanjagende dingen klinkt in zijn oren; zelfs tijdens de vrede komt de verwoester naar hem toe.

JOB 15:21

zoals dat bij Job gebeurde.

Hij verwacht niet dat hij terugkeert uit de duisternis, omdat er met een zwaard op hem geloerd wordt. Hij zwerft rond om brood. Waar is het? Hij weet dat een dag van duisternis voor hem ophanden is. Benauwdheid en angst overvallen hem; ze overweldigen hem als een koning die klaar is voor de strijd. Ja, hij strekt zijn hand tegen God uit, en hij verheft zich tegen de Almachtige. Hij rent op Hem af met opgeheven nek, met de dikke knoppen van zijn schilden vooruit.

JOB 15:22-26

Hij beschrijft de goddeloze dus als iemand die besloten heeft God de oorlog te verklaren. Hij strekt zijn zwaard uit tegen God en stormt op God af, hij valt God aan als een krijger. Natuurlijk suggereert hij daarmee dat Job dit gedaan moet hebben. Anders zou God immers niet tegen Job voor Zichzelf zijn opgekomen, zoals Hij gedaan heeft, en Job niet zo zwaar hebben getroffen.

Want hij heeft zijn gezicht bedekt met zijn vet, en hij heeft een vetlaag op zijn lendenen gedaan.

JOB 15:27

Dat werd in die cultuur trouwens als iets positiefs beschouwd. Tegenwoordig proberen mensen daar juist vanaf te komen, maar in die tijd werd een dikke, weldoorvoede man beschouwd als welvarend en gezegend. Dat een man welvarend was, bewees dat Gods

zegen op hem rustte. En het bewijs dat hij welvarend was, was dat hij zoveel at als hij wilde. En het bewijs dat hij zoveel at als hij wilde, was te zien aan hoe dik hij was. Maar hoewel die man ooit deze tekenen van voorspoed vertoonde, gaat hij nu ten onder.

Hij bewoont verwoeste steden, huizen waarin niemand meer woont, bestemd om een puinhoop te worden. Hij zal niet rijk worden, zijn vermogen houdt geen stand, en hun bezit breidt zich niet uit over de aarde. Hij kan de duisternis niet ontwijken, een vlam verdroogt zijn jonge loot; hij gaat weg door de adem van Gods mond.

JOB 15:28-30

Dat wil zeggen: door de adem van Gods mond zal die man van de aarde worden weggeblazen.

Laat hij niet vertrouwen op iets wat nutteloos is, waardoor hij misleid wordt; want iets nutteloos zal hij als vergelding krijgen. Terwijl het zijn sterf dag nog niet is, zal die vervuld worden, en zijn palmtak zal niet groen worden. Hij zal zijn onrijpe druiven afstoten als een wijnstok, en zijn bloesem afwerpen als een olijfboom. Ja, de gemeenschap van de huichelaars is onvruchtbaar, en het vuur verteert de tenten van hen die geschenken aannemen. Zij zijn zwanger van moeite en baren onheil, en hun buik brengt bedrog voort.

JOB 15:31-35

Natuurlijk is dit gewoon een toespraak over wat er gebeurt met goddeloze mensen, mensen die steekpenningen aannemen en mensen die huichelaars zijn. Maar dit hoort niet thuis in dit gesprek, tenzij hij ermee zegt: 'Dit alles slaat overduidelijk op jou, Job.' Het heeft geen zin om een op zichzelf staande morele les te geven als hij niet denkt dat die op deze situatie van toepassing is.

17

Job verlangt naar troost en medeleven

Toen antwoordde Job in hoofdstuk 16 en zei:

Ik heb al vaak dergelijke dingen gehoord, jullie zijn allemaal moeitevolle vertroosters. Is er een einde aan de woorden van wind? Of wat maakt jullie zo stellig als jullie antwoord geven?

JOB 16:2-3

[Vertalersnoot: De Engelse vertaling van Job 16:3 die Gregg gebruikt, vraagt wat hen ertoe prikkelt te antwoorden. De HSV vraagt wat hen 'zo stellig' maakt als ze antwoorden.]

Met andere woorden: 'Wat heb ik jullie ooit aangedaan dat jullie zulke toespraken tegen mij houden? Wie tergt jullie?'

Zou ik ook spreken zoals jullie, als jullie ziel in de plaats van mijn ziel was? Zou ik woorden aaneenrijgen tegen jullie, en zou ik mijn hoofd over jullie schudden?

JOB 16:4

Als de rollen omgekeerd waren en jullie degenen waren die ellende doormaakten, en ik jullie kwam bezoeken, dan zou ik waarschijnlijk hetzelfde bij jullie kunnen doen als jullie bij mij doen. Maar hij zegt: 'Dat zou ik niet doen.' Hij zei:

Ik zou jullie met mijn mond bemoedigen; medelijden zou mijn lippen inhouden.

JOB 16:5

Als dit is wat ik zou willen dat jullie voor mij deden, dan doen jullie het tegenovergestelde. Ik zou meer medeleven tonen als jullie in deze situatie zaten. Ik kwam jullie troosten.

Als ik echter spreek, wordt mijn leed niet verzacht; en als ik ophoud, wat gaat er dan van mij weg?

JOB 16:6

Met andere woorden: jullie klagen dat ik mijn hart lucht, maar of ik mijn hart nu lucht of niet, het geeft me geen verlichting. Of ik nu spreek of mijn woorden inhoud, er is geen verlichting. Waarom laten jullie me niet gewoon doen wat vanzelf bij me opkomt, zonder kritiek te leveren? Ik lijd verschrikkelijk, wat ik ook doe.

18

Jobs vernedering door zijn tegenstanders

Zeker, nu heeft Hij mij laten bezwijken. U hebt heel mijn gemeenschap verwoest. U hebt mij gegrepen, en dat is als een getuige tegen mij; en mijn vermagering beschuldigt mij, zij getuigt openlijk tegen mij.

JOB 16:7-8

Hier spreekt hij tot God. Ook de eerste uitspraken in het volgende citaat gaan volgens de spreker over God. Bij 'mijn Tegenstander' betreft hij de woorden op Jobs menselijke tegenstanders.

Zijn toorn verscheurt en haat mij; Hij knarsetandt tegen mij; mijn Tegenstander scherpt Zijn ogen tegen mij. Zij sperren hun mond tegen mij open; smadelijk slaan zij mij op de kaak; zij komen allen samen tegen mij.

JOB 16:9-10

Hij zegt in vers 9:

‘Mijn tegenstander’ — dat zou in het Hebreeuws het woord satan zijn, maar in dit geval verwijst het niet naar satan, maar naar zijn menselijke tegenstanders. Een van de dingen die hem overkomen zijn en die deel uitmaken van zijn lijden, is dat zijn tegenstanders zich verkneukelen over wat hem overkomen is. Ze staren hem aan, ze sperren hun mond tegen hem open, ze slaan hem smadelijk. Ze maken misbruik van zijn situatie, want ze trappen hem terwijl hij al op de grond ligt. Dat is in wezen wat ze doen.

God heeft mij aan een verkeerde overgegeven, en heeft mij uitgeleverd in de handen van goddelozen.

JOB 16:11

Ik weet niet of hij met de goddelozen en de onrechtvaardigen zijn raadgevers bedoelt, en of hij het gevoel heeft dat God hem aan hun verbale mishandeling heeft overgeleverd. Of misschien is er meer gebeurd dat niet is opgetekend. We weten niet hoeveel tijd er zat tussen Jobs eerste lijden en de komst van zijn gasten. Als er weken waren verstreken, wat niet ondenkbaar is, of maanden, dan is het mogelijk dat Job al reacties van andere mensen had ondervonden voordat zijn raadgevers aankwamen.

Misschien was hij de stad uit gezet omdat iedereen zei: ‘Je ligt onder de vloek van God. We willen je hier niet hebben.’ Vanwege zijn zweren hebben ze hem misschien voor een melaatse gehouden en hem afgezonderd laten wonen. Zijn vijanden zijn misschien gekomen en hebben misbruik gemaakt van zijn zwakke positie. Ik weet niet precies hoe, maar misschien weten we niet wat voor tegenstanders hij had. We weten niet precies welke positie hij bekleedde voordat al deze dingen hem overkwamen. Maar als hij een magistraat, een rechter, een heerser, een stamhoofd of iets dergelijks was, dan kunnen er mensen zijn geweest die zijn positie begeerden. Zolang hij gezond en welvarend was, konden ze die positie echter nooit met geweld bemachtigen. Nu maken ze misbruik van zijn zwakheid. En degenen die vroeger zijn tegenstanders waren, kunnen nu doen wat ze willen zonder dat hij zich kan verdedigen, omdat God hem aan hen heeft overgeleverd.

19

Job ervaart Gods optreden als een aanval

Ik had rust, maar Hij heeft mij gebroken, en mij bij de nek gegrepen en mij verpletterd; Hij heeft mij neergezet als een doelwit voor Hem.

JOB 16:12

Dit zijn natuurlijk allemaal overdrijvingen, maar zo voelt hij zich. Hij heeft het gevoel dat God hem door elkaar schudt als een lappenpop, of dat Hij hem als schietschijf heeft neergezet om op hem te oefenen.

Zijn schutters omringen mij; Hij splijt mijn nieren en spaart mij niet, Hij giet mijn gal op de aarde uit. Hij breekt mij met breuk op breuk, Hij stormt tegen mij aan als een held.

JOB 16:13-14

Elifaz had Job ervan beschuldigd oorlog te voeren tegen God, zoals in hoofdstuk 15, vers 26:

Hij verwacht niet dat hij terugkeert uit de duisternis, omdat er met een zwaard op hem geloerd wordt. Hij zwerft rond om brood. Waar is het? Hij weet dat een dag van duisternis voor hem ophanden is. Benauwdheid en angst overvallen hem; ze overweldigen hem als een koning die klaar is voor de strijd. Ja, hij strekt zijn hand tegen God uit, en hij verheft zich tegen de Almachtige. Hij rent op Hem af met opgeheven nek, met de dikke knoppen van zijn schilden vooruit.

JOB 15:22-26

Met andere woorden, Elifaz zegt: 'Jij moet de eerste aanval op God hebben gedaan, want God zou niet reageren met het soort dingen dat jou is overkomen als jij niet iets had gedaan om Hem te tergen.'

En Job zegt: 'Nee, het is andersom. Ik hield me gewoon met mijn eigen zaken bezig.'

Ik had het goed, 'En toen kwam God en begon oorlog tegen mij te voeren.'

'Ik deed gewoon mijn gewone dingen. Ik hield me gewoon met mijn eigen zaken bezig, en Hij kwam en verbrijzelde me, schudde me door elkaar, schoot op me en viel me aan.'

Vers 15:

Ik heb een rouwgewaad over mijn huid genaaid, ik heb mijn hoorn in het stof gestoken. Mijn gezicht is rood van het huilen, en over mijn oogleden ligt de schaduw van de dood, en dat terwijl er geen geweld in mijn handen is, en mijn gebed zuiver is!

JOB 16:15-17

Hij houdt dus vast aan dat verhaal: 'Ik heb niets gedaan wat dit verdiende. Ik heb geen geweld gepleegd. Mijn gebeden zouden verhoord moeten worden, want ik heb reine handen en een zuiver hart. Waarom verhoort God mijn gebeden niet?'

20

Jobs bloed roept om gerechtigheid

Aarde, bedek mijn bloed niet, en laat er geen rust plaats zijn voor mijn geroep. Ook nu, zie, in de hemel is mijn Getuige, en mijn Pleitbezorger is in de hoogten.

JOB 16:18-19

Dat zou een toespeling kunnen zijn op Kaïn die Abel doodde. We weten niet of dat zo is; misschien is het niet zo. Maar we weten dat God in het verhaal van Kaïn en Abel, toen Kaïn Abel had gedood, tegen Kaïn zei:

En Hij zei: Wat hebt u gedaan! Er is een stem van het bloed van uw broer, dat van de aardebodem tot Mij roept.

GENESIS 4:10

Wat betekent dat nu? Het is natuurlijk beeldspraak. Bloed praat niet echt, maar het wil zeggen dat het doden van Abel een onrecht was. En het was een onrecht dat erom riep rechtgezet te worden. Het roept erom dat God het rechtzet. Alleen God is Degene Die alle onrecht kan vereffenen. Daarom riep het onschuldige bloed van Abel tot God. Alleen al het feit dat hij gedood was en dat er onschuldig bloed was vergoten, riep tot God en eiste dat God zou komen en er iets aan zou doen, om alles recht te zetten.

En dus zegt Job:

Aarde, bedek mijn bloed niet, 'Want wanneer ik sterf, wil ik dat mijn bloed ook om gerechtigheid schreeuwt. En ik wil niet dat dit verborgen, genegeerd of toegedekt wordt.'

Mijn vrienden bespotten mij, maar mijn oog weent tranen tot God. Laat hij een man verdedigen bij God, zoals een mensenkind voor zijn vriend doet. Want er komt nog maar een klein aantal jaren, voor ik het pad ga waarlangs ik niet terugkeer.

JOB 16:20-22

Interessant dat hij het gevoel heeft dat hij misschien nog een paar jaar zal blijven leven. Ik zou hebben gedacht dat hij de dood dichterbij zou achten, maar die hoop heeft hij niet. Hij vroeg God om zijn leven eerder te beëindigen, maar hij beseftte dat zijn lijden, zijn ziekte, pijnlijk en kwellend was, maar niet noodzakelijk iets waaraan hij snel zou sterven, wat hij wel wenste. Maar hij verwacht nog een paar jaar zo te moeten lijden voordat hij uiteindelijk verlichting vindt.

21

Jobs spotters en zijn uitzicht op het graf

En Job gaat dan verder. We nemen dit volgende hoofdstuk ook mee, want daarmee eindigt zijn toespraak. Hij zegt:

Mijn geest is te gronde gericht, mijn dagen worden uitgeblust, de graven zijn voor mij bestemd. Voorwaar, er zijn bespotters bij mij, en mijn oog brengt de nacht door in hun bitterheid.

JOB 17:1-2

Blijkbaar noemt hij zijn raadgevers spotters.

Stel U toch borg voor mij bij U; wie zal er anders zijn die het met handslag bevestigt?

JOB 17:3

Hij spreekt tegen God.

Want U hebt hun hart voor inzicht toegesloten; daarom zult U hen niet verhogen. Zij zijn als iemand die vrienden roept om iets uit te delen, terwijl de ogen van zijn kinderen bezwijken.

JOB 17:4-5

Volgens mij is dit een soort spreekwoord:

Wie zijn vrienden vleit, zal zelfs zijn kinderen blind zien worden.

[Vertalersnoot: Gregg bespreekt hier een Engelse vertaling van Job 17:5 die over vleierij spreekt. De HSV spreekt over iemand die vrienden roept om iets uit te delen.]

Het klinkt heel erg als iets uit het boek Spreuken. Het is een soort algemene uitspraak. Ik weet niet precies hoe die hier van toepassing is. Ik weet niet of hij ermee zegt dat hij niet verwachtte dat ze zouden komen om hem te vleien, en dat een mens een ander

niet moet vleien. Er zijn gevolgen voor vleiers. Maar hoewel ik geen vleierij verwachtte, verwachtte ik ook niet deze spot van mijn vrienden.

Maar Hij heeft mij tot een spreekwoord onder de volken gemaakt, en ik ben iemand die ze in het gezicht spugen. Daarom is mijn oog verduisterd door verdriet, en al mijn ledematen zijn als een schaduw. De oprechten zullen hierover ontzet zijn, en de onschuldige zal zich keren tegen de huichelaar. De rechtvaardige zal aan zijn weg vasthouden, en wie rein van handen is, zal in kracht toenemen.

JOB 17:6-9

Niet alles hierin is helemaal duidelijk.

Maar jullie allen, keer toch om, en kom, want ik vind geen wijze onder jullie. Mijn dagen zijn voorbijgegaan; mijn plannen zijn mij ontruikt, de verlangens van mijn hart. De nacht maken zij tot dag, en zij zeggen dat het licht dichtbij is, ondanks de duisternis. Als ik wacht, zal het graf mijn huis zijn; in de duisternis zal ik mijn bed spreiden. Tot het graf roep ik: U bent mijn vader! Tot de maden: Mijn moeder en mijn zuster! Waar zou mijn hoop dan nu nog op gevestigd zijn? Ja, wie zal mijn hoop aanschouwen? Zij zullen met mij neerdalen in het graf; wij zullen tezamen in het stof afdalen.

JOB 17:10-16

Eerlijk gezegd zijn sommige toespelingen die hij hier maakt en sommige beelden die hij gebruikt wat duister en niet zo gemakkelijk te begrijpen. Maar hij geeft duidelijk nog steeds de vrije loop aan zijn verdriet, zijn klachten en zijn verwarring. Hierna zullen we Bildad weer horen met zijn tweede toespraak. Je vraagt je af waarom we dat moeten verdragen, maar ik vermoed dat het waarschijnlijk zo is opdat we weten

hoeveel Job moest verdragen, boven op het lijden dat aan het begin werd genoemd. Het is voor ons ongetwijfeld ergerlijk om deze toespraken te moeten aanhoren. Maar stel je voor dat jij degene was tegen wie ze gericht waren, en dat je een beetje bemoediging nodig had, en die niet kreeg.

22

Luisteren naar lijdenden en God zoeken

Nogmaals, volgens mij is een van de lessen die we uit het boek Job moeten leren dat we betere raadgevers moeten zijn dan dat, geen waardeloze geneesheren. Hij zei dat ze ellendige raadgevers waren.

Ik heb al vaak dergelijke dingen gehoord, jullie zijn allemaal moeitevolle vertroosters.

JOB 16:2

Wanneer mensen pijn hebben en wanneer mensen in nood zijn, moeten we naar hen luisteren en proberen te begrijpen wat er werkelijk aan de hand is. We moeten hen niet alleen maar in een of ander hokje proberen te stoppen op basis van vooropgezette ideeën over ‘dit veroorzaakt dat’, enzovoort.

Het leven is genuanceerder. Het leven is ingewikkelder dan we graag zouden willen. We vereenvoudigen de dingen graag, zodat we ze kunnen begrijpen, er grip op kunnen krijgen en het gevoel kunnen hebben dat we ze enigszins kunnen beheersen. Maar dat kunnen we niet. God is een complex Wezen. Volgens mij is dat een van de dingen die hier naar voren komen. God is niet zo eenvoudig en zo gemakkelijk te voorspellen en te analyseren als deze mensen denken. Hij heeft complexe bedoelingen, en het boek Job legt niet echt uit waarom Hij juist deze bedoelingen heeft. Maar we zien dat het boek Job ons wel vertelt dat we niet zomaar kunnen denken dat we God helemaal doorgrond hebben.

We moeten God in de werkelijkheid vinden, Hem niet vinden in gemeenplaatsen over Hem. Job zoekt Hem. Zijn vrienden denken dat ze al weten waar God is. Ze denken dat ze al alles over Hem weten, omdat ze deze uitspraken over God hebben. Job spreekt

tegen God en smeekt God om Zichzelf te openbaren en duidelijkheid te geven. Job is dus eigenlijk nog steeds meer met God verbonden dan zij, omdat hij nog steeds tegen God spreekt. En hij beseft dat God gevonden moet worden in deze ongewone beschikkingen van Zijn voorzienigheid, waarvoor de bestaande theorieën geen verklaring hebben.

Hier hebben we een geval waarin een nieuwe werkelijkheid een oude theorie over God ter discussie stelt. Er zijn ook oude theorieën over God die christenen aanhangen. Er zijn van die vaste theologische gemeenplaatsjes die we onderwijzen, en we vinden het niet prettig als die ter discussie worden gesteld. Want zodra we ze onder de knie hebben, hebben we het gevoel dat we alles beheersen. Zo werken bepaalde theologische stelsels. Toch moeten we bereid zijn onze theologische stelsels opnieuw te bekijken als we merken dat de werkelijkheid, en vaak zelfs de Schrift, er niet zo goed in passen.

Misschien moeten we helemaal terug naar het begin, terug naar de tekentafel, en helemaal opnieuw proberen te begrijpen hoe ervaring werkelijk nieuw licht werpt op de Schrift zelf, vanuit nieuw inzicht dat God geeft. We mogen niet toestaan dat ervaring de Schrift terzijde schuift. Het gezag van de Schrift is groter dan het gezag van ervaring, maar ervaring verduidelijkt dingen vaak wel.

23

Theologische overtuigingen opnieuw toetsen

Dit heeft helemaal niets met Job te maken, maar het is een voorbeeld van wat ik bedoel. Een van de theologische stellingen die ik in mijn jeugd leerde, was bijvoorbeeld dat christenen geen demonen kunnen hebben. Ik ga je niet vertellen dat ze die wel of niet kunnen hebben. Ik weet het antwoord daarop niet. Maar mij werd als een stelling, bijna als een orthodoxe geloofsopvatting, geleerd: 'Christenen kunnen geen demonen hebben.'

Toen begon ik mensen tegen te komen die heel duidelijk christenen leken te zijn en die ook heel duidelijk demonen leken te hebben. Ik moest nadenken: 'Dwing ik deze gevallen in het denkkader van mijn leer, of ga ik mijn leer opnieuw onderzoeken om te

zien of die echt waar is?’ Want als ik volhoud dat christenen geen demonen kunnen hebben, kom ik bij zulke gevallen voor een dilemma te staan. Ofwel ik zeg dat deze persoon geen christen is, terwijl die dat misschien wel is. Dat is niet erg liefdevol. Ofwel ik erken niet dat deze persoon misschien een demon heeft, waardoor ik niet kan helpen.

In dat geval ben ik inderdaad teruggegaan en heb ik de argumenten voor mijn theologische standpunt opnieuw bekeken. Ik ontdekte dat die ernstig tekortschoten. Hoewel ik vandaag niet zou zeggen dat een christen zeker een demon kan hebben, kan ik wel zeggen dat de Bijbel niet duidelijk zegt dat dat niet kan. Mijn theologie was heel orthodox binnen de groep waartoe ik behoorde. Zij waren heel stellig op dit punt. Nieuwe werkelijkheden, nieuwe ervaringen brengen ons er daadwerkelijk toe die theologische opvattingen opnieuw te onderzoeken en te zeggen: ‘Zien we dit wel goed? Lezen we tussen de regels iets wat er niet staat?’

Eerlijk gezegd heb ik veel theologische opvattingen waarmee ik ben opgevoed opnieuw moeten onderzoeken. Dat kwam alleen al doordat ik met God wandelde, in de bediening werkte en sprak met mensen die andere ervaringen hadden dan ik. Daardoor moest ik me afvragen: ‘Zegt de Bijbel hierover echt wat ik altijd dacht dat hij zei?’ Soms is dat niet zo. Soms zegt hij iets wat minder onbuigzaam is over bepaalde dingen.

We worden heel onzeker wanneer onze orthodoxie ter discussie wordt gesteld. Maar als dat gebeurt, dan zoeken we onze zekerheid, zie je, niet in de waarheid maar in de orthodoxie. Dat wil zeggen: we zoeken onze zekerheid in onze huidige overtuigingen in plaats van in de waarheid. Want als het ons om de waarheid gaat, zullen we alle gegevens toelaten om onze overtuigingen te corrigeren en dichter te brengen bij wat waar is.

Maar soms willen we niet veranderen. We willen niet meer gegevens. We willen wat we geloven niet ter discussie stellen, omdat we alles al helemaal hebben uitgewerkt. Het lijkt ons dat als we dat ter discussie moeten stellen, we dan weer terug moeten en alles helemaal vanaf het begin opnieuw moeten uitwerken. Dat klinkt als veel werk. Het kan zelfs beangstigend zijn.

Dat is volgens mij wat Jobs raadgevers deden. Ze werden geconfronteerd met een nieuwe ervaring die hun oude orthodoxie ter discussie stelde, en ze waren niet echt bereid de kwestie opnieuw te onderzoeken. Ze wilden alleen maar proberen de omstandigheden in het theologische kader te persen dat ze al hadden. Daarmee maakten ze een fout. Het is dus een fout die gemaakt kan worden.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Job 11:1-2
- Job 11:3
- Job 12:4
- Job 11:4-6
- Job 11:7-12
- Job 11:13-20
- Job 12:2
- Job 12:3
- Job 12:5
- Job 12:6
- Job 12:7-12
- Job 12:13-25
- Job 13:1
- Job 13:2
- Job 13:3-4
- Job 13:5-7
- Job 13:8-12
- Job 13:13
- Job 13:14
- Job 13:15-16
- Job 13:17-20
- Job 13:21-22
- Job 13:23
- Job 13:24-25

- Job 13:26
- Job 13:27
- Job 13:28
- Job 14:1-2
- Job 14:3-4
- Job 14:5-7
- Job 14:7-10
- Job 14:11-12
- Johannes 6:39-40
- Job 14:13-14
- Job 14:15
- Job 14:16-17
- Job 14:14
- Job 14:18-22
- Job 15:1-4
- Job 15:5-6
- Job 15:7-10
- Job 15:11-13
- Job 15:14-16
- Job 15:17-19
- Job 15:20
- Job 15:21
- Job 15:22-26
- Job 15:27
- Job 15:28-30
- Job 15:31-35
- Job 16:2-3
- Job 16:4
- Job 16:5
- Job 16:6
- Job 16:7-8
- Job 16:9-10
- Job 16:11
- Job 16:12

- Job 16:13-14
- Job 16:15-17
- Job 16:18-19
- Genesis 4:10
- Job 16:20-22
- Job 17:1-2
- Job 17:3
- Job 17:4-5
- Job 17:6-9
- Job 17:10-16
- Job 16:2

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.